



Névkezelés (authority control) az intézményi repozitóriumoknál

Az intézményi repozitóriumoknál a felhasználók saját közreműködésükkel hozzák létre a tartalom-szolgáltatást. A munkafolyamatokba viszont nincs közbeiktatva semmilyen minőségellenőrzés, nem került sor a könyvtári gyakorlatban jól bevált konzisztens adatkezelési módszerek átültetésére, így a szerzői nevek egységesítésére sem fordítottak figyelmet. A szerző szerinti keresések összehasonlító vizsgálatai azt bizonyítják, hogy a könyvtárosok közreműködésével épített repozitóriumok sokkal jobban megállják a helyüket, mint azok, ahol a tartalomfeltöltés szabadjára engedve, kizárólag a szerzőkre hárul.

A repozitórium-szoftverekre (DSpace, EPrints, Fedora) és a metaadat-szüretelő rendszerekre nem jellemző a következetes névkezelés: a szerzői nevek bevitelére, a bibliográfiai tételekhez való hozzárendelés módjára vonatkozóan semmiféle szabályozás nincs. A letölthető szoftverekhez nincs kész, kidolgozott modul a szerzőségi adatok kezelésére, a szerző szerinti keresés könnyűszerrel esetlegessé válik. Javíthatna a helyzetet, ha csatolhatók volnának a helyi, intézményi személyzeti nyilvántartó rendszerek, és ha külső forrásokat is be lehetne vonni a feldolgozás menetébe. A legtöbb repozitóriumkezelő eszköz azonban csak a saját névlistáját tudja némileg egyeztetni a feltöltések után lefuttatott ellenőrzéssel. Az összemosódó adatok az aggregáló szolgáltatásokhoz is átkerülnek, ahol még inkább összekuszálódnak a felhalmozott adatok tömkelegében. A nevekkel így módon nem lehet megkülönböztetni az egyes szerzőket, személyeket.

A problémakör

Egy 2006-os díjnyertes cikk (Vannevar Bush Díj) a nem könyvtárosok, azaz az amatőrök által létrehozott gyér minőségű metaadatokat vizsgálja. Szóvá teszi, hogy a *Nemzeti Tudományos Digitális Könyvtár (National Science Digital Library)* az automatizált metaadat-aratás technológiáján (*Nyílt Archívumok Kezdeményezés Metaadatgyűjtési Protokollja = Open Archives Initiative Protocol for*

Metadata Harvesting, OAI-PMH) dolgozva nem törődött az authority controllal, a nevek minősített kezelési környezetének kialakításával. A díjazott cikk e jelenséget szembeállítja a WordCat paradigmával, a hivatásos könyvtárosok által épített közös katalógusépítési kultúrával. Azt is megállapítja, hogy kevés repozitórium hajlandó arra – pontosabban kevés ilyen gyűjtemény engedheti meg magának –, hogy megfelelő humán erőforrás alkalmazásával katalogizálják a bekerülő dokumentumokat. [11]

A szakirodalomban kevés beszámolót olvashatunk a repozitóriumi feldolgozók munkájáról, napi gondjairól; mi több, maguk a katalogizálók is úgy gondolják, a repozitóriumoknál egyáltalán nem éri meg a fáradságot a nevek cizellált kezelése. [14] Az intézményi e-dokumentum-lerakatokat a könyvtárosok ugyanis olyan alacsonyabb rendű képződményeknek tekintik [17], amelyekre nem érdemes energiát pazarolni. A tudományos közvélemény sem tartja túl sokra az efféle dokumentumtárakat. [6] Ezután nem meglepő, ha a feldolgozó könyvtárosok csak vonakodva vállalják a repozitóriumi anyag katalogizálását – ha egyáltalán vállalnak is valamit ebből a hálátlan munkából.

Az egységesítési, egyeztetési eljárások híján viszont megnehezül a szerző szerinti keresés. A DSpace repozitórium szoftvercsomag alapkészletében nincs kidolgozva az azonos személyt jelölő nevek összekapcsolása, a betűrendes szerzői listába ezért szétszóródva kerülhetnek be az ugyanazt a személyt jelölő különféle névformák; a betűrendes névjegyzék hamar teli lehet hibás beírásokkal, elütésekkel.

Ugyanezzel a problémával lehet számolni az OAIsternél, az OCLC digitális gyűjteményénél. [15] Itt a szerzői keresés, a közties szerzői felsorolást kihagyva, közvetlenül a tételek listázását eredményezi. Ha valaki a szerző keresztnévét például teljes formájában adja meg, akkor a listából hiányozni fognak azok a tételek, amelyeknél az adott auktor neve csak a kezdőbetűkkel van megadva, és fordítva. Az OAIsternél csonkolásra is lehetőség

van, így teljesebb találatot lehet kapni, ám egyáltalán nem biztos, hogy az átlagos felhasználó erre magától is rájön. Nincs gyorsan átfutható szerzői betűrendes névlista, amit átfutva feltűnhetnének a furcsaságok, következetlenségek, ha pedig névváltozásról van szó, össze lehetne gyűjteni ugyanannak a személynek a korábbi vagy későbbi nevével a teljes munkásságát.

Az intézményi repozitóriumok több szakterület anyagát tartalmazzák, a szerzők felől indítva a keresést, a több területen működő azonos szerzői név miatt, sok olyan információ felbukkanhat, ami eleve irreleváns a kereső előtt. [5] Az azonos nevű személyek megkülönböztetése nem csak az emberi felhasználónak jelent nehézséget: az OAIster aratásakor is összemosódnak ezek az adatok. A gondot részben csökkenti a forrásgyűjtemény szerinti tartalom-megkülönböztetés, teljességgel viszont nem küszöbölhető ki, minthogy a kutatók több intézmény életében is részt vesznek, az intézmények közötti kutatóprogramok során egy-egy cikkhez pedig bármennyi szerző és intézményi adat kapcsolódhat. A tartalom diszciplína vagy téma szerinti megkülönböztetése lehetséges ugyan, ám, hogy a keresés hatékonysága e szempont bevonásával javulhasson, komplex szöveg-bányászati eljárások beépítésére volna szükség. A feltöltött tartalmakhoz rendelt tárgyszavakra nem lehet bizton támaszkodni: ezek esetlegesek és rendkívül változatosak.

A probléma forrásai

A könyvtárosok a feltöltött dokumentumok leírásait rendszerint egyesével készítik el. Kötegelt feltöltést is alkalmazhatnak például az intézeti vagy tanszéki weboldalakon közzétett, általában hiányos, beazonosítatlan metaadatokkal érkező közlemények betöltésével. Csoportos áttöltéssel kerülhetnek be a tudományos kiadóknál megjelentetett közlemények adatai is, változó részletességgel és minőséggel. Egy-egy szakfolyóirat kötegelt befogadásakor megfigyelhető, hogy ugyanannak a szerzőnek a neve még ugyanazon folyóiraton belül is más-más formában szerepel az egyes füzetekben. Nehézség, hogy a lapokban sok szerző neve a családnévre és a további kezdőbetűkre korlátozódik. A metaadatok rendkívül változatos formában érkeznek az aggregálóhoz. Ha a metainformációk nem mezőkre bontva, hanem sorfolytonos bibliográfiai formában töltődnek be, az adatsort szét kell bontani részekre, külön ki kell hámozni a neveket,

ami nem túl egyszerű programozási feladatot jelent.

Egyes tudományágzatok repozitóriumai iránt, mint amilyen például az *arXiv*, már régóta nagy az érdeklődés. [3] Az intézményi lerakatok iránti igény is nő: segítségükkel az intézetek kutatási tevékenysége láthatóbbá, a feltöltött tartalom pedig megőrizhetővé válik. A laikus adatfelvivőktől viszont nem lehet elvárni a szabályok és konvenciók ismeretét, így, ha volnának is repozitóriumai besorolási adatokra vonatkozó szabályzatok, ezeket akkor sem alkalmaznák. A szakszerűtlen metaadat-bevitel következményei mind a kétfajta archívumot egyaránt sújtják. Kevés helyen van mód kontrollált névkezelésre, ez a funkció többnyire hiányzik a beviteli űrlapokról. Megbízható utalórendszer kifejlesztésével több tematikus repozitóriumnál is kísérleteznek. [13, 18]

Szabványok

Az intézményi repozitóriumoknál alkalmazott metaadat-szabályzatok nem tesznek említést az azonosító–egységesítő eljárásokról. Az OAI-PMH metaadatgyűjtő szabvány a szolgáltatóktól *Dublin Core* tagolást vár el, de más metaadat-formátumot, köztük MARC-ot is megenged. Problémát jelent, hogy a Dublin Core nem fordít gondot a nevek személyek szerinti megkülönböztetésére, sem a variánsok egyeztetésére. Elkelnének a szerzők intézményi hovatartozását jelölő megkülönböztetett mezők, e nélkül akár a névtípusok is – például egy személy- és egy intézménynév – feltűnés nélkül összekeveredhetnek.

Az OAI-PMH egyirányú adatáramlás: a szüretelők az adatszolgáltatóktól gyűjtik össze az adatokat. A protokoll a szüretelőknek minden adatot úgy ad át, mintha minden rendben volna: súlyos technikai hibák esetén, például rosszul formált XML-nél is figyelmeztetés nélkül juthatnak át az adatok. A metaadatok korrekciója visszatérő nehézség. A hibát ott kellene javítani, ahol keletkezett, az eredeti adatbázisban. A metaadatok minőségének jobbítását a repozitóriumai forrásoldalon a metaadatok igényesebb előállításával kellene elérni; ennek kezelése még nem oldódott meg kellőképpen.

További gond, hogy az OAI-PMH-nál nincs jó visszajelzési mechanizmus a forrásbázisnál módosított adatokról, amelynek alapján a módosítást a szüretelt adatok közé is át lehetne vezetni. Az aggregátor annyit segít, hogy átirányítja a felhasználót a forrásgyűjteményhez, ott viszont előfordul,

hogy megtévesztő módon már más bejegyzések szerepelnek. Az *Open Archives Initiative's Object Reuse and Exchange (Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés Objektum Újrafelhasználása és Cseréje = OAI-ORE)* specifikációja sem oldja meg a metaadat-minőség problémáját. Az OAI-ORE célja az összetett objektumok alkotóelemeinek összerendezése. Alkalmazható a szakterületet átlapoló folyóirat (overly journal) „szerkesztésére” is. Ennek a folyamatnak a során a rendszer több különböző intézményi lerakathoz fordul, és az ott tárolt cikkekből valamint mellékleteiből vagy egyéb kellekeiből periodikus, folyóiratszerű összeállítást képez le. Az eljárás azonban inkább adatmodellnek és sorozatgeneráló szabványnak tekinthető semmint kommunikációs protokollnak. Az OAI-ORE nem tartalmaz specifikációt arról, hogy az adatcserében hogyan játszódik le kommunikációs folyamat. Nem foglalkozik sem a módosításokkal, sem a metaadat-frissítésekkel, s ez a hiány ugyanazon objektumot leíró rekordvariánshoz vezethet az újrafelhasználási láncolatban. Ha például az átlapoló folyóirat OAI-ORE eszközt használ arra, hogy a repozitóriumban tárolt cikk adatait duplikálja, és ha a forráshely később a cikk szerzőjének nevét kijavítja a leíró adatok között, akkor az ugyanazon cikkhez tartozó két rekord közül a folyóiratnál lévőhöz nem juthat el a későbbi névvariáns.

Szoftverek

Sem a DSpace sem a Fedora nem rendelkezik automatikus névkiegészítő funkcióval, utalórendszerrel vagy más segítségül hívható menüponttal, amivel a névvariánsok köre szűkíthető volna: a nevek rögzítése egyedül a feltöltőkre van bízva. A nyílt forráskódú repozitóriumszoftverek közül az EPrintsnél a begépeléskor felbukkanó szövegkiegészítő aktivizálódik, az adott betűhelyen a felkínálkozó listából át lehet emelni a megfelelő nevet. Az EPrintsnél a kiadók és a folyóiratok nevét is ezzel a könnyítő eljárással lehet beírni, a rendszert ugyanis hozzá lehet kapcsolni a kiadók nyílt hozzáférési politikáját számon tartó SHERPA/ROMEÓ adatbázishoz. Ezzel a segédalkalmazással az adatbevitelkor csökkenthető a névváltozatok sora. A személyenkénti névegységesítést viszont már nem támogatja a rendszer, ezért nem lehet megelőzni a félregépelésből, betűtévesztésből adódó szóródást. Az automatikus karakterkiegészítő viszont nem is oldja meg a névvariánsok összekapcsolásának problémáját: bármennyi új nevet a már bent lévő állomány egyeztetése nélkül szabadon fel lehet vinni, ebben az esetben tehát pusztán névvariánsok jegyzékéről beszélhetünk.

A DSpace a „létrehozó” vagy „közreműködő” mezőkben szereplő elemeket egyetlen listába sorolva, szerzői abc-ben mutatja meg, attól függetlenül, hogy valódi szerzőről vagy valamilyen más közreműködőről van-e szó. Olykor azt sem lehet megkülönböztetni, ki egy dolgozat szerzője és ki annak mentora.

Sem a DSpace, sem a Fedora nincs felkészítve a kötegelt metaadat-szerkesztésre: ha ugyanaz a hiba több rekordban jelentkezik, nem lehetséges a csoportos módosítás, valamennyi rekordot egyenként kell elővenni. A DSpace-nek még egy szépséghibája van: a tartalom feltöltése után csak kétféle metaadat-szerkesztési jogosultsági szerepkört engedélyez, mégpedig a gyűjtemény referensének és a rendszeradminisztrátoroknak. A katalogizáló a névegységesítést a teljes adatbázisra kiterjesztve csak úgy végezheti, ha adminisztratori jogosultsága is van. Ez a feljogosítás azonban a rendszer biztonságát veszélyezteti.

Az EPrints újabb fejlesztései közé tartozik a metaadatok kötegelt módosítása, de a névkezelés még így sem ideális. A rekordok kiválasztása ugyanis a több szempontú keresőfelületről indított globális keres-és-felülír művelettel történik. Egyes helyesírási és átírási változatok, valamint a személy házasságával járó vagy egyéb körülmény folytán megváltoztatott, ugyanazon személyt jelölő név ezzel a módszerrel nem keríthető elő, így az összes módosításra szoruló névváltozat sem jeleníthető meg. Ennek ellenére, a funkció jelentős előrelépés a rekordok egyesével történő javítgatósághoz képest.

A nevek normálásához használható források

Nem megkerülhető lehetőség a külső névjegyzékek bevonása a repozitóriumok névterébe, a módszer azonban még nem terjedt el. Csatlakoztatható például az OCLC online felülete vagy a *Nemzetközi Virtuális Azonosító Adattár (Virtual International Authority File = VIAF)*. A két névtár csak a könyvek szerzőire vonatkozóan tartalmaz névváltozatokat és azonosító adatokat, ezzel szemben sok kutatási ágazatban, különösen a „kemény” tudományok körében, a cikkeken van a hangsúly, következésképp, a két említett névállomány a szerzői névadatoknak csak töredékét tartalmazza.

Felhasználhatók a helyi névállományok, amelyeket az egyetemi oktatói nyilvántartásokból lehet kinyerni. Teljes körű megoldásra itt sem számíthatunk, ugyanis az intézményközi együttműködések során született cikkeknek alkalmasint külső szerzői is lehetnek, a külső szerzőkre viszont nem terjed ki

az intézményi azonosítás és regisztráció. Egyszerű és járható útnak tűnik a repozitóriumok szerzői jegyzékeinek megosztása, önmagában azonban ez sem elegendő, minthogy a DC elemei között nem szerepel az intézményi hovatartozást rögzítő mező.

További lehetőség a személyi portfólió-szolgáltatásokban rejlik. A RePEc gazdasági preprint-szolgáltatásnál auktorokat számon tartó szolgáltatás is van. [2] A kiadóknál hasonló kezdeményezés a cikkeket linkelő CrossRef kapcsán merült fel. [8] Profitorientált vállalkozásokat is foglalkoztat a kérdés, ilyen például *Research Crossroads*, [19] ahol minden betagosodott kutatónak egyedi azonosítót (ResearchCrossroads ID) nyitnak. Néhány intézmény hasonló szolgáltatással kísérletezik. [7] Könyvtárakon kívül a *Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (International Standards Organization = ISO)* dolgozik a „felet” (személyeket, testületeket) azonosító szabványon (*International Standard Party Identifier* [10]). A *Joint Information Systems Committee (JISC)* a névazonosítás problémáját a Names Project keretében kutatja; a holland SURF alapítvány pedig saját hatáskörében bevezette a Digitális Szerzői Azonosítót. [20]

A gomba módra szaporodó azonosítók nem kis fejtörést okoznak. A nehézség abban van, hogy bonyolult az egyes repozitóriumokat összekapcsolni az összes, autorizálási információt nyújtó potenciális forrással. Egy másik fontos kérdés a megbízhatóság és fenntarthatóság: felmerül ugyanis a kérdés, ellenőrizik-e vajon ezek a szolgáltatások az adatok valóságát és minőségét. Hány hasonló szolgáltatást lehet nyílt hozzáféréssel, illetve bármilyen hozzáférhetőséggel fenntartani, tekintettel a fenntartásra költhető szűkülő pénzforrásokra?

Egy következő lehetséges megoldás: OpenID identitáskezelő séma. [16, 9] A kutató az OpenID-vel az intézményi repozitóriumba is bejelentkezhet, ami őt a publikációival is összekapcsolja. Ha az illető egy másik intézményhez szegődik, akkor az új repozitórium elfogadja ugyanazt az azonosítót, és kezkeskedik a két tárnál archivált tartalmak, valamint a személyt reprezentáló név és azonosító adatlapja helyes összekapcsolásáért. Az elképzelés a társszerzőség problémájának hálóján akad fenn: a deponálók vajon meg tudják-e adni szerzőtársaik pontos azonosítóját? Hajlandók lesznek-e az összes azonosítót kikeresni és hozzárendelni a megfelelő tartalomhoz?

Megoldási törekvések

Ha az intézményi repozitóriumban korrekt névkezelést akarunk látni, nem marad más hátra, mint a változatosan bevitt adatok kézi tisztogatása, amihez az EPrints-nél nyílnak kedvezőbb körülmények. Az intézmények hajlanak arra, hogy az ellenőrzést akár ki is hagyják a folyamatból, a nevek megfeleltetésére, egységesítésére ugyanis megfelelő munkaerőt és munkaidőt kellene felszabadítaniuk. A felhasználókra bízott és hirtelen benépesülő lerakatok metaadatainak javíttatására sokkal több időt kell fordítaniuk, mint a szokásos, évi egy-két alkalommal végzett utólagos felülvizsgáló munkálatokra.

A repozitóriumok közötti technikai és üzemeltetési együttműködésre érdemes nagyobb figyelmet szentelni. A JISC és az Open Archive Initiative a leginkább felkészült társulások, amelyek e kérdésekkel foglalkoznak; a leggyorsabb fejlődést az OAI-PMH fejlesztésével, a metaadatok minőségére, a visszajelzések kezelésére kiterjedő bővítéssel kell elérni.

A névkezeléshez használható külső források szempontjából sem biztató a helyzet: az azonosító adatlapsémák változatai visszafordíthatatlanul elburjánzottak. Manapság API-kon keresztül már jó lehetőség nyílik a személyek azonosításához szükséges információk egyeztetésére a szolgáltatások és a repozitóriumok között, a különböző névállományokban könnyebbé vált az azonos egyéneket vagy testületeket reprezentáló rekordok közötti összefüggések számítógéppel támogatott feltárására. Ezek az alkalmazások várhatóan a repozitóriumok gyakorlatába is be fognak épülni. A teljesebb körű névállományok létrejöttéig a legkézenfekvőbb az automatizált alkalmazások előtt is elérhetővé tenni a meglévő nemzeti és más névtárakat. Az EPrintshez hasonlóan a repozitórium-szoftverek fejlesztőinek a külső névállományok hasznosítására is érdemes figyelniük. Az azonosítási eljárások technológiája erőteljesen fejlődik, az elérhető szerzői névtér hamarosan oly méretűvé válhat, amit érdemes lesz az új eszközökkel bevonni a szolgáltatásokba.

Ez azt is jelenti, hogy az authority control során, egyes autorizálási (összehasonlítási, egységesítési, azonosítási) műveletek kívül kerülhetnek az adott helyi repozitórium körén. A tematikus cikkgyűjteményekből szüretelők és az online cikkgyűjtőregátorok a SWORD API [1] segítségével egyik repozitóriumról a másikba továbbíthatnak egy-egy

cikket. Példaként szolgálhat a BibApp egyetemi kutatási kísérleti projekt, [4] amely begyűjti a bibliográfiai leírásokat és átcsomagolja a repozitóriumok számára. Az egyéni publikációs jegyzékek mellett a kutató érdeklődési köréről, társszerzőiről és tevékenységének egyéb jellemzőiről is tartalmaz leírást. Mivel sok forrásból szerzi a bibliográfiai tételeket, a szerzőkre vonatkozó bejövő információk meglehetősen maszatosságok. A bejövő kusza névhalmaz rendezéséhez a BibApp úgy fog hozzá, hogy a szerző első bejelentkezésénél a szerzőt megkéri, válassza ki a már meglévő listából, melyik névalakok tartoznak hozzá, valamint jelölje ki, melyik névalakot szeretné elsődlegesen használni. Ezzel lényegében egy belső autorizálást, egységesítést, névnormálást végez, és létrehozza a saját azonosító besorolási rekordját. [12]

Az eljárás kézi és automatizált egyeztetésre épít, gyors és elnagyolt automatikus heurisztikával. Az eredmény nem egészen tökéletes: az eljárás ugyanis megengedi, hogy a tételek homályban hagyott szerzőinél annak alapján lehessen egy szerzőnek valójában nem hozzá tartozó művet tulajdonítani, hogy a BibAppnak kiről van több információja. Ettől függetlenül érvényes: mennél több információt sikerül a BibAppnak összegyűjtenie, a jelöléstechnikája annál pontosabb lesz. A program fejlesztői a szerzőségi adatok föderált egyeztetésére és a különféle programokkal kezelt autorizáló információkra is számítanak. A protokollok és az API-k jó eséllyel segítik a névföderálást, a kuszaság csökkentését. A névallományok bővülő forrásai és az azonosítási–autorizálási eljárások körül folyó párhuzamos fejlesztések várhatóan meghozzák gyümölcsüket, a repozitóriumok karbantartását egyszerűsítik, a keresést pedig megbízható névbázissal támogatják. Amíg azonban ezek az automatizmusok nem hoznak látványos eredményeket, addig az intézményi repozitóriumokkal járó munkára jelentős ráfordítást kell tervezni.

Irodalom

A webhelyek és internetről elérhető cikkek legutóbbi megtekintésének dátuma: 2010. május 20.

- [1] ALLINSON, Julie – FRANÇOIS, Sebastien – STUART, Lewis: *WORD: Simple Web-service Offering Repository Deposit*. = *Ariadne*, 54. köt. 2008. január, <http://www.ariadne.ac.uk/issue54/allinson-et-al/>
- [2] RePEc Author Service, <http://authors.repec.org/>

- [3] arXiv, <http://arxiv.org/>
- [4] BibApp projekt, University of Wisconsin at Madison és University of Illinois at Urbana-Champaign, <http://code.google.com/p/bibapp/>
- [5] BARTON, Jane – CURRIER, Sarah – HEY, Jessie M. N.: *Building quality assurance into metadata creation: an analysis based on the learning objects and e-prints communities of practice*. = SUTTON, Stuart [et al. eds.] *Proceedings 2003 Dublin Core Conference: Supporting communities of discourse and practice – metadata research and applications*. Seattle, Washington, 2003. Nyílt hozzáférésű változat (a továbbiakban: Ny.h.): *Erpaerprints*, <http://eprints.erpanet.org/83/>
- [6] BROWN, Laura – GRIFFITHS, Rebecca – RASCOFF, Matthew: *University publishing in a digital age*. = *Ithaka report*, 2007. 69 p. <http://www.ithaka.org/strategic-services/Ithaka%20University%20Publishing%20Report.pdf>
- [7] Cornell University, VIVO, <http://vivo.library.cornell.edu/>
- [8] CrossRef, http://www.crossref.org/CrossTech/2007/02/crossref_author_id_meeting.html
- [9] HABIB, Michael: *Managing your identity online*. *Library Journal netConnect* 10/15/2007, <http://www.libraryjournal.com/article/CA6486511.html>
- [10] International Standard Party Identifier, <http://collectionsCanada.ca/iso/tc46sc9/27729.htm>
- [11] LAGOZE, Carl – KRAFFT, Dean – CORNWELL, Tim – DUSHAY, Naomi – ECKSTORM, Dean – SAYLOR, John: *Metadata aggregation and “automated digital libraries”: a retrospective on the NSDL experience*. = *Proceedings of the 6th ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries*. New York: Association for Computing Machinery, 2006. p. 230–239. Ny.h.: arXiv:cs/0601125v1, <http://arxiv.org/abs/cs.DL/0601125>
- [12] LARSON, Eric – SHREEVES, Sarah: *BibApp : information architected : presentation for the Digital Library Federation Spring Forum*, 2008. Kézirat, *Ideals*, <http://hdl.handle.net/2142/5441>
- [13] McRAE-SPENCER, Duncan M. – SHADBOLT, Nigel: *Also by the same author : AKTiveAuthor, a citation graph approach to name disambiguation*. = *Proceedings of the 6th ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries*. New York, Association for Computing Machinery, 2006. p. 53–54. ISBN 1-59593-354-9. Ny.h.: University of Southampton, <http://eprints.ecs.soton.ac.uk/12704/>
- [14] MEDEIROS, Norm: *The catalog's last stand*. = *OCLC Systems and Services*, 23. köt. 3. sz. 2007. p. 235–237. Ny.h.: E-LIS, <http://eprints.rclis.org/11466/>

- [15] OAster, OCLC, <http://www.oaister.org/>
- [16] OpenID, <http://openid.net/>
- [17] SALO, Dorothea: Innkeeper at the Roach Motel. = Library Trends, 57. köt. 2. sz. 2008. p. 98–123. Ny.h.: Minds@uw, <http://minds.wisconsin.edu/handle/1793/22088>
- [18] TAN, Yee Fan – KAN, Min-Yen – LEE, Dongwon: Search engine driven author disambiguation. = Proceedings of the 6th ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries. New York, Association for Computing Machinery, 2006. p. 314–315. ACM Digital Library, <http://portal.acm.org/citation.cfm?id=1141753.1141826>
- [19] Research Crossroads, <http://www.researchcrossroads.org/>
- [20] SURF, Digitális Szerzői Azonosító, <http://www.surffoundation.nl/smartsite.dws?ch=eng&id=13480>
- /SALO, Dorothea: Name authority control in institutional repositories. = Cataloging & Classification Quarterly, 47. köt. 3–4. sz. 2009. p. 249–261./

(Dudás Anikó)

Webkettes szolgáltatások az egyetemi könyvtárak honlapjain

„A web 1.0 eljuttatta az embereket az információhoz; a web 2.0 az információt viszi el az emberekhez” – mondta *Ian Davis*. Az olyan internetes vállalkozások, mint az *amazon.com* vagy az *ebay.com*, meghatározó szerepet játszottak abban, hogy a korábbi statikus webhelyek dinamikus és interaktívokká váltak, méghozzá úgy, hogy a felhasználók maguk is alakíthatják azok tartalmát (pl. címkézéssel, vélemények írásával, vagy pusztán azzal, hogy statisztikai adatokat szolgáltatnak a „mások ezt vették még”-típusú automatikus ajánlásokhoz). Ez a fajta „közösségi internetezés” rendkívül népszerű manapság: például a 2007-es *Pew Internet and American Life Project* felmérése szerint a 12-17 év közötti korosztály 64%-a használt már akkor is napi rendszerességgel közösségi oldalakat. Más szektorokhoz hasonlóan a könyvtári szféra is elkezdte beépíteni virtuális szolgáltatásai közé az újgenerációs webes funkciókat; nem sokkal a „web 2.0” elnevezés elterjedése után megszületett a „library 2.0” is – kifejezve ezt a változást. Az indiai szerzők által írt jelen tanulmány, a téma szakirodalmának rövid áttekintése után, egy olyan kutatást ismertet, amelyben a világ vezető egyetemeinek könyvtári honlapjait vizsgálták meg abból a szempontból, hogy hányféle webkettes funkciót tartalmaznak.

Előzmények

A „web 2.0” kifejezést 2005-ben *Tim O’Reilly* alkotta meg és kezdte népszerűsíteni. Az azóta született sokféle értelmezés és definíció leginkább a következő jellemzőket tulajdonítja ennek a technológiai és webhasználati korszakváltásnak: olyan alkalmazásokról van szó, amelyek annál jobbá válnak, minél többen használják őket; ebben a

dinamikus és rugalmas információs térben bárki létrehozhat és megoszthat tartalmakat; a közös információ-előállítás és -megosztás a kollektív intelligencia elvére épít. A webkettes eszközök közé sorolják a közösségi oldalakat (*Facebook*, *Bebo*, *MySpace*, *Friendster* stb.), a wikiket és a blogokat, a linkgyűjtő oldalakat (*Delicious*, *Furl*, *Digg* stb.), a képmegosztó helyeket (*Flickr*, *Photobucket* stb.), és még sok más alkalmazást is. *Breeding* [1] egyik cikkében meg is jegyezte, hogy a „web 2.0” egy marketinges divatszó lett, mindenre ráaggatják, amit „menő”-nek akarnak beállítani, függetlenül attól, hogy mennyire valósítja meg az eredeti értelmezés alapelveit. Mindenesetre arra jó apropó, hogy a könyvtárosok ennek hatására felülvizsgálják a webről alkotott elavult nézeteiket, és ők is alkalmazni kezdik az új technikákat, szolgáltatásokat. Ezért is jelent meg a „library 2.0” kifejezés, melyet elsőként *Michael Casey* írt le „librarycrunch” nevű blogjában, 2006-ban. *Maness* [2] meghatározása szerint a 2.0-s könyvtár „az interaktív, az együttműködésen alapuló, illetve a multimédia technológiák alkalmazása a webes könyvtári szolgáltatásokban és gyűjteményekben”. A könyvtárak is csatlakoztak az új generációs web által kiváltott társadalmi mozgalomhoz, és a „library 2.0” lényegében egy – szintén divatos szóval élve – *mash-up* a hagyományos könyvtári és az újszerű webes szolgáltatások között.

Miller [3] röviddel a fogalom első megjelenése után már elkezdte vizsgálni, hogy hogyan lehetne a webkettőt könyvtári célokra használni, és felhívta a könyvtárakat és szervezeteiket, hogy aktívan kapcsolódjanak be ezekbe a folyamatokba. *Mannes* [2] gyakran hivatkozott cikkében a „kettőpontonnullás könyvtár” négy alappilléret is definiálta: felhasznál-

ló-központú, multimédia-jellegű, szociálisan nyitott és újító közösségi szemléletű. *Habib* [4] dolgozatában pedig egy módszertani keretet javasolt a felsőoktatási könyvtárak számára ahhoz, hogy hogyan építsék be a web 2.0 eszközrendszerét a szolgáltatásaikba. Az átfogó, elméleti cikkek mellett egy sor olyan publikáció is megjelent már, amelyek ennek az eszközrendszernek egy-egy elemét vizsgálják. Sokan írtak például a wikikönyvtári tudásbázisként való alkalmazásáról. Mások az RSS, a podcast, az azonnali üzenetküldés (IM), vagy éppen a blogok és a közösségi oldalak (SNS) használatát kutatták. Az eredmények nemcsak az idővel, hanem könyvtártípusonként és földrajzilag is változnak: például az ausztrálzásiai egyetemi könyvtárak honlapjainak 2008-as elemzése szerint ott az RSS volt a leggyakrabban és az IM a legritkábban felkínált funkció. Ugyanakkor az amerikai intézményekben a blogok és az IM is az elterjedt eszközök közé tartoznak az RSS mellett, míg az SNS és a podcast használata jóval kevésbé gyakori.

A kutatás ismertetése

E tanulmány szerzői két kérdésre szerettek volna választ kapni: milyen fajta webkettes technikákat használnak az egyetemi könyvtárak, és milyen célra? A megvizsgálandó intézményeket a *timeshighereducation.co.uk* oldalon közzölt 2007-es toplistából választották ki – a világ száz legjobb egyeteméből végül 57-nek a könyvtári honlapját nézték végig. Csak olyan webhelyeket vettek bele az elemzésbe, amelyeknek angol felülete is van, és található rajtuk legalább egy web 2.0-s alkalmazás (max. két kattintásra a nyitólaptól). Ennek alapján több amerikai, brit, kanadai, ausztrál, továbbá néhány ázsiai, valamint egy-egy svéd és finn felsőoktatási intézmény könyvtára került bele a 2008 júliusában elvégzett kutatásba.

RSS

Az RSS egy egyszerű XML formátum egy webhely tartalmának, illetőleg változásainak közzétételére. Hasonlít a könyvtárak hagyományos témafigyelési szolgáltatására vagy újdonságlistáira, és kiváló eszköz hírek, aktualitások gyors elterjesztésére. Az 57 vizsgált könyvtári honlap közül 37-nek voltak RSS csatornáik. A hírek/események/közlemények mellett tanfolyami információkról, új beszerzésekről, adatbázisokról, friss blogbejegyzésekről és podcastokról tájékozódhatnak ezek segítségével a felhasználók.

Blog

A webes napló a legelterjedtebb webkettes műfaj. A 2007-es statisztika szerint az amerikai tinédzserrek 28%-a csinált már saját blogot; és a blogokban alakult ki az a fajta „állampolgári újságírás” is, amely egyre fontosabb hírforrásként funkcionál a hivatalos média mellett. A könyvtárak információterjesztésre, szolgáltatásaik ismertetésére és népszerűsítésére használják ezt az eszközt. A blogbejegyzésekhez érkező kommentek segítségével pedig megismerhetők az amúgy rejtve maradó olvasói vélemények és igények, s ezek alapján javítható a szolgáltatások minősége. A kutatásba bevont könyvtári weblapoknak csak mindössze 26%-án volt blog, ami meglepő eredmény, tekintve hogy ez máshol mennyire népszerű. A kézenfekvő, hírlevélszerű könyvtári blogok mellett egyes helyeken tematikus és személyes hangvételű weblapok is találhatóak. Mivel egyes blogok – a wikik mellett – idővel fontos információforrásokká nőnek ki magukat, a könyvtáraknak el kell gondolkodniuk azon, hogy mit és hogyan archiváljanak közülük a digitális gyűjteményükben.

Wiki

A wiki olyan oldal, amelyet bárki szerkeszthet, aki hozzáfér. A *Wikipedia* sikere önmagában is bizonyítja, hogy mennyire jó tudás- vagy információgyűjtő eszköz ez. Ennek ellenére az 57 könyvtár közül csupán egynél találtak ilyet: az *Emory University Libraries* egy „ReservesDirect” nevű wikit hozott létre az egyetemi kurzusok számára fenntartott, elektronikus, illetve fizikai hordozókon levő dokumentumok nyilvántartására.

Podcast/vidcast

Ez a két fogalom lényegében az interneten át hozzáférhető audio- és videotartalmakat jelenti, melyek online hallgathatók/nézhetőek és esetleg le is tölthetőek. Az iPod készülékek elterjedése nagy hatással volt erre a szegmensre: a már említett Pew Internet and American Life Project felmérése szerint az amerikai internetező fiatalok 19%-a hallgat podcastokat. A könyvtárak sokféle hang- és filmfelvételt szolgáltatathatnának ilyen módon: például felolvasott meséket (gyermekkönyvtárakban), helyi lakosok (pl. veteránok, ismert emberek) visszaemlékezéseit, könyvtári események (kiállítások, közönségtalálkozók, előadások, tanfolyamok) felvételeit, oktató és népszerűsítő anyagokat, könyv/zene/DVD/játék-ismertetőket és -bemutatókat, valamint más forrásokból ingyenesen átvehető podcastok válogatásait. A kutatók azonban csak

három olyan könyvtárat találtak, ahol voltak ilyen weblapba ágyazott hangfelvételek – főleg könyvtárismertető és aktuális hírek. Videókat hat helyen tettek fel. Például a *University of Pennsylvania* könyvtárában rövid *Libclip*-eket készítettek, amelyek a különféle információforrások és szolgáltatások használatát oktatják. A *University of Auckland* könyvtárosai pedig egy „Ta Punga” című animációsorozat segítségével mutatják be a *Voyager* katalógusban való kutatás menetét.

IM

Az azonnali üzenetküldő és csevegő szolgáltatások ma már gyakran nemcsak szöveg, hanem hang és videokép átvitelére is alkalmasak, és nagyon népszerűek a magánemberek közt és a vállalati szférában egyaránt. A könyvtárakban leginkább a ma már hagyományosnak mondható, e-mailre vagy webes úrlapra alapozott virtuális tájékoztató szolgáltatások kiegészítésére, esetleg kiváltására használják. Az „élő” online kapcsolatnak köszönhetően a könyvtárhasználók távolról is kérhetnek azonnali segítséget. A tanulmányozott egyetemi könyvtárak közül 37, vagyis kb. 65% kínált ilyen valós idejű „kérdzd a könyvtárost!” szolgáltatást, legtöbbször az ingyenes *Meebo* alkalmazáson keresztül.

SNS

Az *Alexa.com* népszerűségi listája szerint a *Wikipedia*, a *MySpace*, a *YouTube*, az *Orkut*, a *Facebook*, a *Friendster*, a *Flickr* és társaik, vagyis az úgynevezett *social networking sites* a leglátogatottabb helyek a weben. Közös jellemzőjük, hogy használói információkat osztanak meg egymás között, amelyek a személyestől a tudományosig terjedhetnek. A vizsgált 57 könyvtár közül 5 volt jelen ilyen közösségi oldalakon. Három intézmény a Facebook-on alakított ki magának profilt. A *University of Adelaide* könyvtárának 481 „ismerőse” volt itt a kutatás időpontjában. A *University of Texas* még egy keresődobozt is feltett a Facebook oldalára az online katalógusához. Illinois állam egyik egyetemi könyvtára a Flickr-en osztott meg egy képgyűjteményt; a *Rice University* könyvtárosai pedig a *goodreads.com* oldalon hoztak létre egy könyvklubot.

Bookmarking/tagging

Az olyan közösségi könyvjelzőgyűjtő oldalak, mint amilyen a *Delicious*, a *Furl*, a *Digg*, a *CiteUlike* stb., szintén jól ismertek az internetezők között. A koráb-

ban már többször hivatkozott 2007-es amerikai felmérés szerint a felhasználók 28%-a szokott online tartalmakat címkézni. A *tag*-ek és *bookmark*-ok elhelyezése nemcsak a weben való eligazodást segíti, hanem összehozza az azonos érdeklődésű embereket. E tanulmány készítői öt olyan egyetemi könyvtárat találtak, ahol megengedik ezt a fajta közösségi tevékenységet. A *University of Michigan Library* például saját eszközt kínál, amellyel felhasználói címkéket rendelhetnek egyes online tartalmakhoz. A *University of Pennsylvania* „PennTags” nevű alkalmazásával pedig a könyvtár katalógusában keresgélők is meg tudják címkézni a számukra érdekes tételeket.

Értékelés

A világ 100 nagyhírű egyetemének könyvtárát megvizsgálva 57-nek a honlapján sikerült webkettes funkciókat találni, leginkább RSS és IM szolgáltatásokat, népszerűségben ezt követik a blogok, míg a wiki a legkevésbé használt műfaj. Meglepő volt az is, hogy az akkortájt legismertebb közösségi oldalon, a *MySpace*-en egyik sem volt jelen közülük.

A világ változásával a könyvtárak is változnak. Jelen kell lenniük ott, ahol a használói vannak, összhangba kell hozniuk a szolgáltatásaikat a 2.0-s web lehetőségeivel. Okosan és gyorsan használatba kell venniük az új eszközöket, és segítségükkel még inkább a felhasználói igények kiszolgálását állítani a középpontba. A részvétel és az együttműködés a webkettő világának két legvonzóbb jellemzője, ezen a téren érdemes erősíteniük a könyvtáraknak is. Az itt bemutatott kutatás csak az újgenerációs technológiákra alapozott szolgáltatások meglétét vizsgálta, nem tért ki ezek minőségi elemzésére és fogadtatására a felhasználók oldaláról. De az e nélkül is bátran kijelenthető a világban végbemenő trendeket látva, hogy utóbbiak különösebb vonakodás nélkül, örömmel fogadnak minden ilyen újszerű lehetőséget.

Hivatkozások

- [1] BREEDING, M.: We need to go beyond Web 2.0. = *Computers in Libraries*, 27. köt. 5. sz. 2007. p. 22–26.
- [2] MANESS, J.: Library 2.0 theory – Web 2.0 and its implications for libraries. = *Webology*, 3. köt. 2. sz. 2006.
<http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html> (letöltve: 2008.06.25)

[3] MILLER, P.: Web 2.0: building the new library. = Ariadne, 45. köt. 2005. október
<http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/>

[4] HABIB, M. C.: Towards academic library 2.0: development and application of a library 2.0 methodology. Master's paper. University of North Carolina, Chapel Hill, NC., 2006.

/HARINARAYANA, N. S. – VASANTHA RAJU, N.: Web 2.0 features in university library web sites. = The Electronic Library, 28. köt. 1. sz. 2010. p. 69–88./

(Drótos László)

Virtuális referenz a brit felsőoktatási könyvtárakban

A *Virtual Enquiry Project* egy 2008-ban és 2009-ben lefolytatott kutatási program volt az Egyesült Királyságban, amelyet kettős céllal indítottak. Egyrészt fel kívánták mérni, hogy a felsőoktatási szférában mennyire terjedt már el a virtuális könyvári tájékoztatás. (Ez alatt jelen esetben csak az azonnali üzenetküldő vagy csevegő szoftverekkel megvalósított „élő” szolgáltatásokat értették, tehát az e-mail vagy webes űrlap formájában működőket kizárták a vizsgálódásból.) Másrészt igyekeztek hasznos információkat szolgáltatni olyan könyvtáraknak, ahol még csak most terveznek ilyen referenzszolgáltatást.

Előzmények

Az üzenetküldő és a csevegő programok nagyon népszerűek bizonyos felhasználói típusoknál. Egy 2007-es JISC felmérés például kimutatta, hogy az alsó- és középfokú oktatásban tanulók 90%-a használ ilyeneket rendszeresen vagy időnként. Az *Oxford Internet Institute* ugyancsak ebben az évben publikált jelentése szerint pedig a brit internetezők mintegy 60%-a szokta azonnali üzenetküldésre is használni a hálózatot. Természetes tehát, hogy az egyetemi hallgatók szívesen vennék igénybe a könyvtárak tájékoztató szolgálatát ilyen formában is, különösen azok, akik távoktatási vagy levelező képzés keretében tanulnak, és a tandíjuk fejében jogosan elvárhatják, hogy a nappali tagozatos diáktársaikkal egyenlő szolgáltatásokat kapjanak.

Az angol szakirodalom viszonylag szegényes ebben a témában, különösen az amerikaival összehasonlítva, ahol úgy tűnik, hogy a virtuális referenz sokkal elterjedtebb és jobban beépült már a könyvtári szolgáltatások közé. Néhány olyan kivételtől eltekintve, mint amilyen az *Open University* (ahol, az intézmény távoktatási jellegéből fakadóan elég korán, még 2001-ben elkezdtek

kísérletezni a *LivePerson* szoftverrel – a hallgatók nagy öröme), más brit egyetemi könyvtárakban ez a fajta szolgáltatás még kezdeti stádiumban van. Az eddig megjelent publikációk többsége vagy az aszinkron kommunikációs eszközökkel (mint amilyen az elektronikus levelezés) megvalósított tájékoztatásról szól, vagy esettanulmányokat közöl. Például *Hvass* és *Myer* [1] 2008-as cikkükben a *University of Teeside* könyvtárában bevezetett, *MSN Messenger*- és *Meebo*-alapú szolgáltatást ismertetik, amely induláskor munkanapokon négy órán át volt elérhető. A diákok nagyon jól fogadták ezt a lehetőséget, és kezdetben a könyvtárosok is pozitívan álltak hozzá, de az új kommunikációs formához való alkalmazkodás időnként nehézségeket okozott nekik. És bár ezen a csatornán viszonylag kevés kérdés érkezett, a szerzők hangsúlyozzák, hogy minden eszközt érdemes megragadni, ami elősegíti a kommunikációt az olvasókkal. A *University of Wolverhampton* tájékoztató szolgálata 2006 végén indított „valós idejű” referenzst. Ezt *Wendy Haynes* [2] mutatta be egy 2008-as *webinar*-on (online szemináriumon), és beszámolt egyrészt az igen alaposan kidolgozott marketingstratégiájukról (pl. szóróajándékokat is osztogattak a diákoknak), másrészt a használati statisztikákról (heti átlagban 30–40 kérdés jött, ez a szám persze erősen fluktuált a tanév különböző szakaszaiban). Azt is megemlítette, hogy hallássérültek számára különösen hasznos a forma.

Arról is vannak már információk, hogy egyes könyvtárakban miért döntöttek úgy, hogy megszüntetik ezt a fajta tájékoztatást. A legismertebb ilyen eset a *Strathclyde University* és két ausztrál könyvtár együttműködése. A partnerintézmények egy *eGain* nevű, eredetileg nem könyvtáraknak szánt ügyfélszolgálati szoftverre alapozva működtettek egy non-stop szolgáltatást, de két év után leállították, mert nehézkes volt a rendszer használata és nem volt rá annyi igény, hogy érdemes legyen fenntartani.* Egy másik tanulságos példát

Bains [3] ismertet egy 2003-ban megjelent hírlevélben. A brit egyetemi könyvtárak konzorciuma (*CURL*) tesztelte az *OCLC QuestionPoint* elnevezésű virtuális referenzrendszerét, ahol is a beérkező kérdéseket automatikusan a megfelelő szakkönyvtárnak továbbították. A bétateszt végén az volt az általános vélemény, hogy további kutatás-fejlesztés szükséges. A chat funkciót instabilnak és nehézkesnek találták akkor (ezt később az *OCLC* ki is vette a rendszerből). Végül csak az *Edinburgh University* használta tovább ezt a szoftvert.

Az amerikai *Bicknell-Holmes* [4] 2008-ban állította össze a téma válogatott bibliográfiáját, és ahogy kommentárjában megjegyzi: Bár a publikációk többsége azt sugallja, hogy egy csevegő/üzenetküldő referenzszolgálat elindítása „nem nagy ügy” ..., valójában még nem eldöntött kérdés, hogy érdemes-e ezeket az eszközöket ilyen célra használni. Van ugyanis néhány nehezen megoldható, bosszantó probléma velük: mint például az alacsonyabb forgalom, a hosszabb tranzakciók és az ügyeletet ellátó személyzet költsége.

A felmérés módja és eredményei

A *SurveyMonkey* nevű szoftverrel készített kérdőívet a *Virtual Enquiry Project* keretében 2008 augusztusa és októbere között küldték ki az Egyesült Királyság felsőoktatási könyvtáraiba. Öt részből állt, mert külön kérdések vonatkoztak azokra a könyvtárakra, ahol már működik virtuális referenz, továbbá azokra, ahol még csak most kezdtek próbálkozni vele, illetve ahol korábban volt, de jelenleg nincs, valamint azokra, amelyek szeretnének, és amelyek nem akarnak ilyet indítani. A válaszadási kedv ösztönzésére díjakat is kítűztek: egy *iPod Touch* készüléket és az *Amazon.co.uk* oldalon beváltható utalványokat lehetett nyerni. A felhívást megjelentették a különböző könyvtári levelezőlistákon, hírlevelekben és weblapokon. Összesen 82 felsőoktatási intézmény és 42 továbbképző intézet válaszolt (plusz még hat „egyéb”, ahol többnyire mindkét fajta képzés folyik). Az országos statisztikával összevetve ez azt jelenti, hogy az első típusból 49%-ról, a másodiktól pedig 10%-ról sikerült információt kapni. Mivel egyes helyeken több könyvtáros is kitöltötte a kérdőívet, így összesen 193 érvényes válasz jött a 130 intézményből. Ezek negyedében volt akkortájt működő online tájékoztatás (hét esetben még csak teszt üzemmódban), három helyen pedig létezett korábban ilyen, de megszüntették. 25 könyvtárban egyálta-

lán nem tervezték bevezetni, viszont 70 helyen igen.

A kutatók arra is rákérdeztek, hogy a könyvtárosok amúgy használnak-e üzenetküldő vagy csevegő programokat. A többség azt válaszolta, hogy igen, bár sokan nem rendszeresen. Van némi korreláció a között, hogy mely könyvtárakban vannak csetelő munkatársak, és hogy melyekben van ilyen típusú referenzszolgáltatás. Ezen intézmények 77%-ában legfeljebb két éve működtetik, és egyik helyen sem tervezik a leállítását, sőt inkább növelni és továbbfejleszteni szeretnék nagyobb hírveréssel, az ügyeleti idő meghosszabbításával, funkciógazdagabb szoftverekkel.

A szolgáltatáshoz használt program kiválasztásánál a válaszadók az egyszerű telepíthetőséget és használhatóságot értékelték a legmagasabbra, ezt követte a megbízható működés, a felhasználói felület és az akadálymentesség. Arra a kérdésre, hogy jelenleg milyen rendszert alkalmaznak, és hogy mennyire vannak vele megelégedve, sajnos csak kevesebb mint 30 helyről jött válasz. A legnépszerűbb a *QuestionPoint* és a *Meebo*, egy-két könyvtárban pedig a *LivePerson*, illetve a *LiveHelp* mellett döntöttek. (Ezek közül csak a *Meebo* ingyenes.)

Egyes kérdésekkel azt próbálták felderíteni a kutatók, hogy mennyire és mikor tekintik sikeresnek a könyvtárosok ezt a fajta szolgáltatást. Erről is elég kevés információt sikerült begyűjteni, de a reakciók többnyire pozitívak voltak, bár az is kiderült az átlagolásnál, hogy a könyvtárosok úgy gondolják, hogy a felhasználók jobban szeretik ezt a fajta tájékoztatást, mint ők maguk, és azt is lehet tudni, hogy az olvasószolgálatokhoz ezen a csatornán érkező kérdések aránya nemigen szokta elérni a 10%-ot. A kérdőív egyik pontja így szólt: „Mit tanácsolna egy olyan egyetemi könyvtárnak, ahol a virtuális referenz bevezetését tervezik?” A válaszadók ezzel kapcsolatban a szolgáltatás népszerűsítésének fontosságát emelték ki, illetve azt javasolták, hogy „bátran bele kell vágni”, de előtte azért nem árt megismerni a felhasználói igényt, végiggondolni a munkaerő-szükségletet, és kellően rugalmassá tervezni a szolgáltatást. Arra is figyelmeztettek néhányan, hogy nagyon fontos a részt vevő könyvtárosok elkötelezettsége, és hogy az elején csak kicsiben érdemes kezdeni: néhány órás ügyeket vállalva.

* Lásd: JOINT, Nicholas: A könyvtárak és a web 2.0 kihívás. = TMT, 57. köt. 1. sz. 2010. (A ref.)

Ahol nincs és a tervek között sem szerepel ilyen szolgáltatás, ott az okokról faggatták a kutatók a könyvtári dolgozókat. A felsőoktatási könyvtárakban a leggyakoribb érv az volt, hogy nincs idő tanulmányozni a dolgot, a továbbképző intézetek pedig inkább a munkaerőhiányra panaszkodtak; a harmadik fő ok pedig a forráshiány volt. De például olyan problémát is jeleztek, hogy egyes helyeken le van tiltva a csetprogramok használata, illetve hogy a diákoknak olyan időszakokban lenne leginkább szüksége az azonnali könyvtárosi segísége, amikor a könyvtár zárva van (mert a hallgatók többnyire éjszaka és hétvégén szoktak tanulni). Van ahol pedig annyira elégedettek az e-mailre alapozott tájékoztató szolgáltatással, hogy nem látják értelmét, hasznát egy csetalapú referenzbevezetésének is.

Szoftverkinálat

Az aktuális helyzet feltérképezése mellett a Virtual Enquiry Project keretében a jelenleg kapható vagy ingyen letölthető virtuális referenzszoftverek összegyűjtését, tesztelését, értékelését és összehasonlítását is elvégezték. Ezzel azoknak a könyvtáraknak kívántak segítséget nyújtani, amelyek szeretnének ilyen szolgáltatást indítani, de még nem döntöttek el, hogy milyen rendszert válasszanak hozzá.

A kutatók letöltöttek minden fontosabb ingyenes szoftvert, illetve tesztpéldányokat kértek a kereskedelemben kapható rendszerek gyártóitól. Mindegyik programot két ember értékelte a könyvtárosok és az ügyfelek szempontjából egyaránt, és időnként más munkatársakat is bevontak a tesztelésbe, hogy „kezdő felhasználói szemmel” is megnézzék az egyes szoftvereket. Az eredményeket egy mátrixban összesítették, így könnyebben összevethetők az azonos funkciók, az előnyök és a hiányosságok. A szempontok között voltak csak szubjektíven értékelhetők (pl. általános benyomás, a telepítés nehézsége, használhatóság, megbízható működés) és objektíven összehasonlíthatók (pl. ár, szükséges technikai háttér, hang- és videokapcsolat-üzemmód, fájlküldés, anonimitás megőrzésének lehetősége, naplózási és statisztikai funkciók, többfelhasználós működés).

Mindösszesen 11 programcsomagot teszteltek (*PIDGIN, Trillian, Meebo, AIM, Yahoo Messenger, MSN Messenger, Elluminate Live!, Library3lp, QuestionPoint, VRLPlus és LiveHelp*), de a hasonlókat azután összevonták egy kategória alá. (A

jelen cikk függelékében ezek közül is csak néhánynak az értékelését közlik a szerzők.) A Library3lp az egyetlen, amelyet kifejezetten könyvtári tájékoztatásra fejlesztettek, a többieknél hiányozhatnak egyes funkciók, amelyek pedig ilyen környezetben fontosak lehetnek (pl. az automatikus statisztikakészítés). Ahogy várható volt, az olyan professzionális, fizetős rendszereknek, mint amilyen a LivePerson és a QuestionPoint van a legjobb ügyfélélmogatásuk és a legtöbb szolgáltatásuk: például az egyszerre érkező felhasználói kérések sorba állítása vagy átirányítása másik válaszadóhoz, több könyvtáros egyidejű bejelentkezésének lehetősége. Ugyanakkor egyesek már túl bonyolultnak találhatják ezeket a szoftvereket, ami pedig vonakodást válthat ki a könyvtárosokban, ez pedig komoly kockázati tényező. Úgyhogy ezeknél szükség lehet előzetes oktatásra – egyes esetekben maga a gyártó cég is nyújt erre lehetőséget. Kezdesnek, a felhasználói érdeklődés felméréséhez és a valós idejű online tájékoztatás előnyeinek és hátrányainak megtapasztalásához jó választás lehet akár egy olyan egyszerűen beüzemeltető és gyorsan megtanulható ingyenes eszköz is, mint amilyen a Meebo.

A teljes mátrix, valamint a kérdőíves felmérés részletes eredményei, továbbá különböző egyetemi könyvtárakból gyűjtött esettanulmányok megtalálhatók a projekt honlapján, a www.virtualenquiry.net címen.

Hivatkozások

- [1] HVASS, A. – MYER, S.: Can I help you? – Implementing an IM service. = *Electronic Library*, 26. köt. 4. sz. 2008. p. 530–544.
- [2] HAYNES, W.: Promoting virtual reference in a UK university. 2008. = <http://www.wlv.ac.uk/Default.aspx?page=17551> (letöltve: 2009.03.01.)
- [3] BAINS, S.: The OCLC QuestionPoint electronic reference service: experiences of a group of CURL libraries. = *SCONUL Newsletter*, 29. köt. 2003. p. 21–26. <http://www.sconul.ac.uk/publications/newsletter/27/ARTICLE6.RTF> (letöltve: 2008.06.16.)
- [4] BICKNELL-HOLMES, T.: Chat and instant messaging for reference services: a selected bibliography. Faculty Publications, UNL Libraries. 2008. = <http://digitalcommons.unl.edu/librarianscience/151> (letöltve: 2009.02.28.)

/BARRY, Eithne – BEDOYA, Jaclyn Kelli – GROOM, Carolyn – PATTERSON, Laurence: Virtual reference in UK academic libraries – The virtual enquiry project 2008–2009. = *Library Review*, 59. köt. 1. sz. 2010. p. 40–55./

(Drótos László)

Egyetemi könyvtár marketingje a weben

A könyvtáraknak szembe kell nézni azzal a tényvel, hogy nő a világhálón elérhető információ mennyisége. Hosszú ideig a könyvtár volt a nyomtatott információk egyedüli forrása, az információk közvetítője – ez a szerepe most már jelentősen csökken. A használók többsége információkérésnél szívesebben használ keresőmotorokat ahelyett, hogy a könyvtárba menne. Mivel a hálózatot használók száma folyamatosan nő a könyvtárba látogatókkal szemben, az egyetlen járható út az olvasók megtartására, hogy a honlapot marketing és közönségkapcsolati (PR) eszközként is használni kell.

A marketing és a könyvtári honlap

A könyvtár – marketingstratégiákat alkalmazva – láthatóbb lesz, ezáltal hatékonyabban tudja elérni céljait, a könyvtárhasználók is eredményesebben tudják használni egyetemi és kutatási céljaik érdekében a kínált szolgáltatásokat. A marketing kétoldalú kommunikációs folyamat: az egyik oldalon a kínálat, ami a könyvtárban rendelkezésre áll, és amit a könyvtár tehet a kutatók érdekében, a másik oldalon pedig a kutatók egyre növekvő elvárásai, szükségletei és igényei. A gyűjtemények és az online szolgáltatások fejlesztése nem lehet hatékony, ha a könyvtárnak nincs kapcsolata a használókkal, nem kezeli a használói visszajelzéseket. Egy 2008-as publikációban 69 egyetemi könyvtár honlapját elemezve [1] az alapvető szolgáltatások és gyűjtemények népszerűsítése tekintetében megállapították, hogy a könyvtárak fontosnak tartották ugyan a kari honlapokon való megjelenést, de a digitális gyűjteményeket, a repositóriumokat, a nyílt hozzáférést nem reklámozták. Egy másik kutatásban [2] a „chat-alapú” referenzszolgáltatás marketingjét nézték, és azt találták, hogy a szolgáltatás használatának növekedése attól is függ, hogy hol van a honlapon ez az ikon. Az USA 106 egyetemi könyvtárában végzett felmérésben [3] a könyvtári honlapon elhelyezett marketing- és PR-linkeket vizsgálták a *Kutatókönyvtárak Egyesülete (Association of Research Libraries = ARL)* 1999-es tanulmányában kidolgozott négy fő szempont szerint. A jelen tanulmány is e négy szempont mentén elemzi a honlapokat:

- Láthatóság – direkt link az intézményi honlapról a könyvtári honlapra.
- Adománygyűjtés – direkt link baráti csoportok és egyesületek honlapjára, valamint adományokhoz.

- Tájékoztatás – hírekre, rendezvényekre, új gyűjteményekre mutató direkt linkek.
- Kérdések, megjegyzések – direkt link a „Kérdezd a könyvtárost!” oldalra, az e-mail címhez vagy az üzenetküldéshez.

A vizsgált honlapokon általánosan jellemző volt, hogy pénzszerzés és tájékoztatás tekintetében fejlesztésre szorultak. Nem volt jellemző, hogy adományok gyűjtéséhez közvetlen link lett volna, annak ellenére, hogy egyes könyvtárak a pénzügyi segítség növekedését tapasztalták, ha a könyvtári honlap felső részében megjelenítették ennek a lehetőségét. A könyvtári honlap alkalmas a könyvtári források, szolgáltatások elérésére, különböző információk közvetítésére, és egyben kommunikációs csatorna a könyvtár és használói között.

Jelen tanulmány a malajziai egyetemi könyvtárakban végzett kutatásról, az alkalmazott módszerről és az eredményekről számol be. Azt vizsgálták, hogy milyen módon reklámozzák és teszik nyilvánossá forrásaikat és szolgáltatásaikat honlapjukon a könyvtárak.

Módszer

Malajzia 18 állami és 4 magánegyetemének könyvtári honlapját vizsgálták. A könyvtárak mindegyike a PERPUN (együttműködési fórum az egyetemi könyvtárak vezetői és a Maláj Nemzeti Könyvtár főigazgatója részvételével) tagja. Első lépésben összeállították azon tulajdonságok listáját, amelyek alapján a könyvtárak honlapján azonosítani lehet a marketingstratégiákat. Az értékelést kiképzett hallgatók végezték a kutatók segítségével, majd az eredményeket véletlenszerűen ellenőrizték a kutatók. Először az egyetem honlapján nézték meg a könyvtári honlapra mutató direkt linket, majd a könyvtár weboldalait vizsgálták. Ha egy könyvtárnak több honlapja is volt, akkor csak a központi könyvtárét elemezték. Második lépésben interjúkat készítettek – hat személyes és három telefonos – kiválasztott könyvtárigazgatókkal, hogy kiderítsék, mit gondolnak arról, hogy a könyvtári honlapot marketingeszközként használják.

Eredmények

2008 júniusa és augusztusa között 22 egyetemi és könyvtári honlapot ellenőriztek; az ez utáni változtatásokat már nem tartalmazza a tanulmány. Az

eredményeket a korábban említett négy fő szempont szerint csoportosították.

Láthatóság

A láthatóságot az egyetemi honlapról a könyvtári honlapra mutató közvetlen hivatkozás meglétével határozták meg. Direkt link az a link, amely azonnal látható, máskülönben indirekt (ha csak akkor látszik, ha az egeret fölé visszük, vagy ha felugró ablakból vagy lenyíló menüből választható). Csak 13 esetben (59%) mutatott direkt link az intézményi honlapról a könyvtári honlapra. Két könyvtárnál egyáltalán nem volt, hét könyvtár esetében (31%) volt ugyan link, de csak a második oldalon, vagy csak az egérrel vált láthatóvá. Fontos, hogy az egyetemi menedzsment értékelje, és értékes vagyonnak tekintse a könyvtárat. A láthatóság jelen esetben olvashatóságot is jelent, mivel Malajziában az angol a második nyelv. Az egyetemi könyvtáraknak helyi és külföldi használói is vannak, ezért fontos a többnyelvűség. A négy magánegyetemi könyvtár honlapja angol volt, 16 állami egyetemi könyvtár (88%) szintén használta az angolt, de közülük csak három volt kétnyelvű (angol és maláj). Két könyvtári honlap csak maláj nyelvű volt, és bár tisztában vannak az angol honlap szükségességével, nincs anyagi forrásuk az elkészítéséhez.

Hálózat

A hálózat fontos a könyvtárak számára, hiszen tekintettel az állandó forráshiányra, a honlapot tevékenységük reklámozására használhatják. Direkt linkek egyesületekhez és adományozásra buzdító oldalakra – ez az egyik lehetséges módja annak, hogy a könyvtár kapcsolatot tartson olyanokkal, akik tehetnek valamit az érdekében. Malajziában csak egy könyvtári szervezet van: a *Maláj Könyvtárosok Egyesülete (Malaysian Librarians Association = Persatuan Pustakawan Malaysia, PPM)*, ennek ellenére csak hét könyvtárnál (31%) volt közvetlen hivatkozás az egyesület honlapjára. Szintén csak három könyvtári webhelynek volt direkt linkkel az IFLA honlapjára, a többi könyvtárnak egyáltalán nem volt könyvtári szervezetekre mutató linkje. A vizsgált könyvtárak mindegyike a PERPUN tagja, ezért elvárható volt a PERPUN oldalára mutató link – a többségüknél, 18 könyvtár (81%) esetében volt is. Másik egyetemi könyvtárra csak 12 könyvtárból (54%) volt továbblépési lehetőség, holott fontos lenne egyrészt az egyetemi könyvtárak együttműködése, másrészt célszerű a használók teljesebb kiszolgálása érdekében, hogy forrásaikat és szolgáltatásaikat megosszák, és ennek megfelelően a könyvtári honlapot információs portálként használják.

Tájékoztatás

A PR fontos része a tájékoztatás. Ebből a szempontból a könyvtárról, a könyvtári programokról és rendezvényekről, az új gyűjteményekről szóló hírek, az eseményekről készült fotók, valamint az online könyvtári hírlevél elérhetőségét vizsgálták. A könyvtárak többsége: 14 (63%), adott hírt a honlapján könyvtári programokról. Csak hat (33%), – mindegyikük állami egyetemi könyvtár – közölt információt küszöbön álló rendezvényekről, 15 (68%) tájékoztatta a használókat újdonságokról, és csak öt (22%) tett fel képeket könyvtári eseményekről. Három állami egyetemi könyvtárnál (16%) találtak online könyvtári hírlevelet, egy könyvtárnál a *LISA (Library and Information Science Abstracts)* által is indexelt kiadványt. 11 könyvtár (50%) tájékoztattott a honlapján új gyűjteményeiről (új könyvek, folyóiratok, kipróbálható adatbázisok), 13 könyvtárnál (59%) volt tudományágak szerint csoportosított tartalomszolgáltatásokra mutató linkgyűjtemény. A szakkönyvtáros által válogatott és rendszerezett online források a keresőmotorok használata helyett a könyvtári weblapok felé terelik a használókat. Kurrens újságok, hírforrások elérését csak 12 könyvtár (54%) tette lehetővé a honlapjáról.

Kérdések, megjegyzések

A honlapokon a használóval való kapcsolattartásra e-mail cím, vagy a referenz-könyvtároshoz vezető link, népszerű nevén: „Kérdezd a könyvtárost!” szolgál. A vizsgált könyvtárak közül 15 (68%) adott e-mail elérési lehetőséget a használóknak, és csak 9 (40%) kínálta fel az online tájékoztató szolgáltatást. A könyvtár missziója az állami egyetemi könyvtárak 77%-ánál, míg a magánegyetemi könyvtárak mindegyikénél megtalálható volt a weblapon. Szerzői jogokra (copyright) vonatkozó információt csak 5 (22%) honlap tartalmazott. Tíz könyvtár (45%) kínált linket keresőmotorokhoz. A könyvtárvezetők többnyire nem akarják a hallgatókat az internethasználatra ösztönözni, jobban bíznak az online adatbázisokban.

Fontos, hogy minden hallgató és egyetemi alkalmazott megértse a szellemi tulajdon védelmét, és a plagizálás veszélyeit, különösen a digitalizált környezetben, ahol az útmutatók és a törvények folyamatosan változnak. Csak öt egyetemi könyvtár (22%) fordít arra energiát, hogy használóit a copyrighttal és a plagizálással kapcsolatban oktassa.

A marketingstratégia fontos eleme a visszacsatolás. A használókat folyamatosan emlékeztetik, hogy

véleményük fontos a szervezet számára, és segíti a könyvtár és használói közötti kapcsolat kiépítését is. Kilenc könyvtár (68%) tette lehetővé, hogy a használó megírja elektronikus levélben vagy egy webes úrlapon panaszát, javaslatát. Az állami könyvtárak közül csak három (16%), a magánegyetemi könyvtárak közül pedig kettő (50%) alkalmazott online kitölthető kérdőívet a visszacsatolásra.

Konklúzió és javaslatok

A könyvtári marketing célja, hogy több használót vonzzon a könyvtárba. A honlapot ne csak a nyitva tartásról, kölcsönzési lehetőségekről stb. való tájékozódásra használják, hanem kiindulási pontja legyen az információkeresésnek. Az üzleti világgal ellentétben, a könyvtárakban a marketing nem hoz kézzel fogható profitot. Az egyetemi könyvtárak honlapjukon keresztül láthatóvá válnak az egyetemi közösség számára, ugyanakkor figyelmüket használók igényeinek kielégítésére fordítják. A láthatóságon kívül fontos a honlap használhatósága is, ami ebben az esetben a többnyelvűséget jelenti, tekintettel a Malajziában beszélt/használt nyelvekre, valamint a külföldi diákokra. Fontos továbbá a honlapon a könyvtári szervezetekkel és más könyvtárakkal való kapcsolat az együttműködések érdekében, hiszen az internet korában már nem az önellátás a cél.

A könyvtáraknak szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy a használók, ha információhoz akarnak jutni, már számos lehetőség közül választhatnak.

Energiát kell fordítaniuk a hatékony reklámozásra, tudatni a használókkal, hogy mi történik a könyvtárban, milyen új gyűjtemények, új elektronikus szolgáltatások érhetőek el. Ki kell építeni a kapcsolatot a használókkal, igényeik minél teljesebb kielégítése érdekében, és el kell érni, hogy újra a könyvtárhoz forduljanak segítségért. Ezért a honlapon digitális referenzszolgálatot kell nyitni, vagy chat-szolgálatot indítani, és jól látható helyen elhelyezni az észrevételek írására szolgáló ikont. E tanulmány keretében vizsgált könyvtáraknak csak nagyon kis százaléka használta ezeket az eszközöket. A felhasználói visszajelzések és igények fokozottabb figyelembevételére erősíti a lojalitás érzését a könyvtárak virtuális látogatóiban, így valószínűbb, hogy gyakran visszatérnek a könyvtár honlapjára.

Irodalom

1. GARDNER, S. J. – JURICEK, J. E. – XU, F. G.: An analysis of academic library web pages for faculty. = *Journal of Academic Librarianship*, 34. köt. 1. sz. 2008. p. 16–24.
2. VILELLE, L.: Marketing virtual reference: what academic libraries have done. = *College & Undergraduate Libraries*, 12. köt. 2005. p. 65–79.
3. WELCH, J. M.: The electronic welcome mat: the academic library web site as a marketing and public relation tool. = *The Journal of Academic Librarianship*, 31. köt. 3. sz. 2005. p. 225–228.

/KAUR, Kiran: *Marketing the academic library on the web.* = *Library Management*, 30. köt. 6–7. sz. 2009. p. 454–468./

(Naszados Edit)

Olvasói könyvtárközi kérésre alapozó gyarapítás

A könyvtárak manapság gyakran használják az olvasói kérésre alapozó gyarapítási technikákat, vagyis akkor szerzik be a dokumentumot, amikor azt egy olvasó könyvtárközi kölcsönzéssel kéri. A szakirodalom gyakran tárgyalja ezt a fajta gyarapítási eljárást, de főleg közkönyvtárakat vizsgáltak eddig. *Doug Way* cikkében egy általános egyetem, a *Grand Valley Állami Egyetem (Grand Valley State University = GVSU)* programját mutatja be. Általános egyetemen (comprehensive university) az oktatásra, s kevésbé a kutatásra hangsúlyt helyező egyetemeket értik az Egyesült Államokban. A GVSU az USA, Michigan államában található, 24 000 hallgatót képez, legmagasabb fokozatként master diplomát ad.

A közkönyvtárakban különböző szempontokat vesznek tekintetbe ennél a gyarapítási módnál: van,

ahol minden kért könyvet megvásárolnak, van, ahol különbséget tesznek: az árat, a könyv témáját, korát, beszerezhetőségét mérlegelve. A módszer eredményességét nem értékelték eddig részletesen, általában azt vizsgálták, milyen hatással volt a költségtakarékosságra, a dokumentumok forgási idejére, a beszerzést követő kölcsönzések számára.

A kutatóegyetemen a legfontosabb értékelési tényezőt a beszerzést követő használat jelentette. Az egyetemen mindenütt korlátozták az így beszerzett dokumentumok körét, csak megadott kritériumoknak megfelelő könyveket vásároltak meg: kikérték a művet, mennyire könnyen elégíthető ki a kérés könyvtárközi kölcsönzéssel stb. Az egyetemek nemcsak a gyarapításra vonatkozóan határoztak meg szempontrendszert, hanem a technika eredményességének értékelésére is.

A GVSU könyvtárban a bevált gyűjteményszervezési politika szerint végzik a gyarapítást: kiadói listák, kari ajánlások. Ennek ellenére az elmúlt hat évben a könyvtár állományának csak 31%-át kölcsönözték. Ugyanakkor mintegy 33%-kal nőtt a könyvtárközi kölcsönzések száma. Ezért fontolóra vették a könyvtárközi kölcsönzéssel kért művekre is alapozó gyarapítás bevezetését. Ehhez igénybe vették az OCLC Worldcat (*Worldcat Collection Analysis = WCA*) gyűjteményelemzés szolgáltatását, melynek segítségével az elmúlt öt év kölcsönzési listáját kinyerték és állományukat összehasonlították a WorldCat katalógussal, illetve más könyvtárak állományával. Az elemzések lefolytatása után úgy döntöttek, hogy belefognak a könyvtárközi kölcsönzési kérésekre alapuló gyarapításba. Erre 5000 dollárt különítettek el, korlátozó szempontként az utóbbi három évben megjelent és még kapható, 75 dollárnál olcsóbb monográfiákat határozták meg. Az árkorlátozással a tankönyvek vásárlását zárták ki. A programot egy egyetemi félévben át tesztelték, aztán teljes mértékben bevezették a következő tanév elején. A kezdeti időben aránylag alacsony volt az így beszerzett dokumentumok száma, de rájöttek az okára: az integrált rendszerük automatikusan továbbküldte a kéréseket. Ezt egy beállítással korrigálni tudták, így már a könyvtárközi kölcsönzést végző munkatársak tudomására jutottak a kérések.

Az ILLiad elnevezésű könyvtári integrált rendszerük és a már említett WCA adatait használták fel a teszt értékeléséhez. A beszerzett dokumentumok 51%-át a karok oktatói, 41%-át egyetemi hallgatók, 11%-át végzős hallgatók, 2%-át dolgozók és 1%-át egyéb besorolású olvasók kérték.

A program első teljes évében 114 tétellel gyarapították állományukat ezen a módon. A megoszlás: 6 db videofelvétel és 108 könyv volt. 41 dokumentumot több mint egyszer kölcsönöztek ki. Az átlagos kölcsönzési szám 1,5 volt, egy tételt 9-szer is kivettek, míg 12-t egyszer sem.

Az értékeléskor megnézték azt is, hogy a beszerzett könyvek tipikusak-e egy általános egyetem esetében; e célból hasonló adottságú és nagyságú általános egyetemek könyvtáraival hasonlították össze magukat. Ezért néhány más könyvtár munkatársai is áttekintették a vásárlásokat szakterületi megfelelés szempontjából. De ennek az eljárásnak meg lehetős nagy a szubjektivitása, így az elemzés nem sokat segített. Mivel a széles gyűjtőkörű általános egyetemek könyvtáraiban, ahol sokféle témájú dokumentumot vásárolnak, de egy-egy témában nem teljességre és mélységre törekvően, nem lehet tényleges összehasonlításokat tenni. Ráadásul eltér az állománygyarapításra fordítható pénzügyi keret és az egyes szakterületek lefedettsége. Ezért szem-

pontként inkább a megvásárolt művek tényleges fellelhetőségét vizsgálták kiválasztott könyvtárakban. Nemzeti központi nyilvántartások statisztikai adataira támaszkodva választottak ki öt hasonló állománynagyságú könyvtárral rendelkező egyetemet. A WorldCat katalógusát használva állapították meg, hogy az egyes beszerzett művek megvannak-e a többi könyvtárban. A felmérés kimutatta, hogy a könyvek 59%-a megvolt legalább egy másik könyvtárban, 36%-a pedig több mint egyben. Ugyanezt megnézték csak a megvásárolt könyvek (videók nélkül) esetében: a számok 60% és 22%. Azt is megvizsgálták, hogy ezeket a legtöbbször kölcsönzött műveket mely olvasói csoportok kérték leginkább. Egy másik elemzés azt derítette fel, hogy a más intézményekben is megtalálható könyveket hányszor kölcsönözték. A számok azt mutatták, hogy több intézményben is meglevő dokumentumok többszöri kölcsönzése magasabb értéket mutat.

Az elemzések egyértelműen bizonyították, hogy a könyvtárközi kölcsönzési kérésekre alapozó gyarapítás hatékonyan egészíti ki a szakreferensek által használt hagyományos módszereket. A beszerzett művek általában illenek a gyűjteménybe és a könyvtárhasználók igénylik őket. Ezeknek a könyveknek magasabb a forgása, mint a hagyományos módszerekkel megvásároltaké.

Más hasonló adottságú könyvtárak állományának elemzése is nagy segítséget jelenthet, hiszen azokat a könyveket kölcsönözték gyakrabban, amelyek több más könyvtárban is megvoltak. További vizsgálatok kimutathatják, hogy ez a megállapítás általánosítható lesz.

A program eredményei alapján a GVSU könyvtára úgy döntött, hogy a gyarapításnak ezt a hatékonynak bizonyuló módját továbbra is fenntartják és ki is terjesztik a korlátozások szűkítésével. Bár a gyűjteményszervezésnek ez a módja sohasem fogja teljesen felváltani a hagyományos módszereket, arra utal, hogy a könyvtárak egyre inkább bevonják használóikat a beszerzési döntésekbe. Ezáltal elősegítik a költségvetési keretek hatékonyabb felhasználását, a munkatársak és a könyvtárosok idejének és erőfeszítéseinek jobb kihasználását.

WAY, Doug: The Assessment of Patron-Initiated Collection Development via Interlibrary Loan at a Comprehensive University. = Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Electronic Reserve, 19. köt. 4. sz. 2009. p. 299–308./

(Burmeister Erzsébet)

Science of Synthesis

Houben–Weyl Methods of Molecular Transformations®



Pharmaceutical Substances

Syntheses | Patents | Applications

- The most effective and reliable methods for group transformations
- Covers all fields of organic chemistry
- Continuously updated (4 releases per year)

- All approved active pharmaceutical ingredients (APIs)
- Continuously updated
- Structure searchable

Science of Synthesis 3.8

Table of Contents

- Organometallics
- Vol. 1: Compounds with Transition Metal-Carbon Bonds and Compounds
- Organometallic Complexes of Nickel
- Organometallic Complexes of Palladium
- Organometallic Complexes of Platinum
- Organometallic Complexes of Cobalt
- Organometallic Complexes of Rhodium
- Organometallic Complexes of Iridium
- Organometallic Complexes of Iron
- Organometallic Complexes of Ruthenium
- Organometallic Complexes of Osmium
- Vol. 2: Compounds of Groups 7-9 (Mn, Co, Ni, Cu, V, Cr, Mo, Tc, Ru, Rh, Pd, Ag, Au)
- Vol. 3: Compounds of Groups 10 and 11 (Zn, Cd, Hg, Cu, Ag, Au)
- Vol. 4: Compounds of Groups 12 (Al, Ga, In, Sn, Pb) and Boron Compounds
- Vol. 5: Compounds of Group 14 (Si, Ge, Sn, Pb)
- Vol. 6: Boron Compounds
- Vol. 7: Compounds of Groups 13 and 2 (Al, Ga, In, Tl, Be, Mg)
- Vol. 8: Compounds of Group 1 (Li, Na, K)
- Heterocycles
- Compounds with Four and Three Carbon-Heteroatom Bonds
- Compounds with Two Carbon-Heteroatom Bonds
- Compounds with One Carbon-Heteroatom Bond
- Compounds with All-Carbon Functions

Method 2: Diene-Diene Cycloadditions

Montgomery, J., in: Science of Synthesis, 1 (2001), p.13

Information on Science of Synthesis Volume 1

Feedback

The most widely used application of $\text{Ni}(\text{DPPF})_2\text{Cl}_2$ -diene complexes is the dimerization of 1,3-dienes. Pioneering studies by Wiles demonstrated many different modes of coupling, including dimerization, trimerization, and oligomerization of 1,3-dienes.^[7-11] An overview of the product classes that may be obtained from 1,3-dienes is provided in Scheme 4 (see also Houben-Weyl, Vol. 4, 16, pp. 35 and 302-327). The initially formed $\text{Ni}(\text{DPPF})_2$ complexes 5 and 6 have not been isolated. However, the complexes may be stabilized by the addition of phosphines, and *m*-allyl complexes 7-9 have been prepared and characterized.

Scheme 4 Products of $\text{Ni}(\text{DPPF})_2$ -Catalyzed Diene-Diene Dimerization and Trimerization^[9,11]

Science of Synthesis: Organic and organometallic synthetic methods critically evaluated by experts – an authoritative information resource

Pharmaceutical Substances:
Your reliable source for the syntheses of active pharmaceutical ingredients.

Thieme Pharmaceutical Substances

Atorvastatin calcium

Synonyms: C1-981; V51-548

ATC: C10AA05

Use: Hypocholesteremic, HMG-CoA-reductase inhibitor

Chem. Name: (S)-[2-(4-chlorophenyl)-5-(4-methylphenyl)-3-phenyl-4-[[phenylamino]oxonyl]-1H-pyridin-1-yl]heptanoic acid calcium salt (2:1)

Formula: $\text{C}_{37}\text{H}_{42}\text{ClN}_2\text{O}_5$

EW: 1155.36 g/mol

CAS-RN: 134523-03-8

Free acid Formula: $\text{C}_{37}\text{H}_{42}\text{N}_2\text{O}_5$

EW: 688.66 g/mol

CAS-RN: 134523-00-5

Substance Classes: Antilipids, Pharmacologic acids, Heptanoic and Heptenoic acids, Hydroxy acids, Pyrimidines

Synthesis Path: 1. methyl 4-methyl-2-pyridinolate, 2. heptanoic acid, 3. heptanoic acid, 4. methyl 3-oxo-4-phenylbutanoate, 5. heptanoic acid, 6. heptanoic acid, 7. heptanoic acid, 8. heptanoic acid, 9. heptanoic acid, 10. heptanoic acid, 11. heptanoic acid, 12. heptanoic acid, 13. heptanoic acid, 14. heptanoic acid, 15. heptanoic acid, 16. heptanoic acid, 17. heptanoic acid, 18. heptanoic acid, 19. heptanoic acid, 20. heptanoic acid, 21. heptanoic acid, 22. heptanoic acid, 23. heptanoic acid, 24. heptanoic acid, 25. heptanoic acid, 26. heptanoic acid, 27. heptanoic acid, 28. heptanoic acid, 29. heptanoic acid, 30. heptanoic acid, 31. heptanoic acid, 32. heptanoic acid, 33. heptanoic acid, 34. heptanoic acid, 35. heptanoic acid, 36. heptanoic acid, 37. heptanoic acid, 38. heptanoic acid, 39. heptanoic acid, 40. heptanoic acid, 41. heptanoic acid, 42. heptanoic acid, 43. heptanoic acid, 44. heptanoic acid, 45. heptanoic acid, 46. heptanoic acid, 47. heptanoic acid, 48. heptanoic acid, 49. heptanoic acid, 50. heptanoic acid, 51. heptanoic acid, 52. heptanoic acid, 53. heptanoic acid, 54. heptanoic acid, 55. heptanoic acid, 56. heptanoic acid, 57. heptanoic acid, 58. heptanoic acid, 59. heptanoic acid, 60. heptanoic acid, 61. heptanoic acid, 62. heptanoic acid, 63. heptanoic acid, 64. heptanoic acid, 65. heptanoic acid, 66. heptanoic acid, 67. heptanoic acid, 68. heptanoic acid, 69. heptanoic acid, 70. heptanoic acid, 71. heptanoic acid, 72. heptanoic acid, 73. heptanoic acid, 74. heptanoic acid, 75. heptanoic acid, 76. heptanoic acid, 77. heptanoic acid, 78. heptanoic acid, 79. heptanoic acid, 80. heptanoic acid, 81. heptanoic acid, 82. heptanoic acid, 83. heptanoic acid, 84. heptanoic acid, 85. heptanoic acid, 86. heptanoic acid, 87. heptanoic acid, 88. heptanoic acid, 89. heptanoic acid, 90. heptanoic acid, 91. heptanoic acid, 92. heptanoic acid, 93. heptanoic acid, 94. heptanoic acid, 95. heptanoic acid, 96. heptanoic acid, 97. heptanoic acid, 98. heptanoic acid, 99. heptanoic acid, 100. heptanoic acid

For more information and a free trial please contact:
Thieme Institutional Sales
E-mail: eproducts@thieme.de
Tel.: +49-7 11-89 31-407

